

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΛΗΘΗ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ
Α΄ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Δημήτρης Γρηγορίου

Λεμεσός, 2022

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Δημήτρης Γρηγορίου, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της μεταπτυχιακής διατριβής από το Τμήμα Καλών Τεχνών του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου Δρ. Αντώνη Δανό, για τον χρόνο και τις πολύτιμες του συμβουλές κατά τη διάρκεια της επίβλεψης της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής, αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος. Επιπλέον, ένα τεράστιο ευχαριστώ στους γονείς μου και τον αποθανόντα παππού μου Χρίστο, για την πίστη και τη στήριξή τους στο πρόσωπό μου στην περίοδο των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της διατριβής είναι η διερεύνηση του διαλόγου μεταξύ μνήμης και λήθης, έτσι όπως καλλιεργήθηκε διαχρονικά κυρίως στον «δυτικό» κόσμο, και κατ' επέκταση στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος από τον 19^ο αιώνα και μετά. Με βάση το γεγονός ότι η μνήμη δεν αφορά στείρες αναπαραστάσεις του παρελθόντος, αλλά νέες ενεργοποιήσεις της σκέψης στο παρόν, θα μελετηθούν τόσο οι διάφορες εκδοχές ερμηνείας της μνήμης και η σχέση της με την πόλη, τον χώρο και την ιστορία, όσο και οι πρακτικές διαχείρισης της πρώτης, μέσω της τέχνης, που στοχεύουν στη βιωματική εμπειρία του παρελθόντος. Αντικείμενο της διατριβής αποτελούν έργα συνολικού σχεδιασμού, τα οποία κόσμησαν το Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών, με ισοβαρή συμμετοχή εικαστικών τεχνών, φιλοσοφίας της αισθητικής και άλλοτε της αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Πρόκειται περί ενός αριθμού έργων αμιγώς εικαστικών, προϊόντων συνεργασίας μεταξύ καλλιτεχνών και αρχιτεκτόνων ή έργων αποκλειστικά αρχιτεκτόνων. Καθένα από αυτά αποτελεί μια αυτοτελή οντότητα και παράλληλα σημαντική περίπτωση μοντέρνας δημιουργίας, η οποία ήταν σε ουσιαστικό και δυναμικό διάλογο με τον τόπο και τον χρόνο – τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν.

ABSTRACT

The purpose of the thesis is to explore the dialogue between memory and oblivion, as it has been cultivated over time mainly in the "western" world, and by extension in the newly established Greek state from the 19th century onwards. Based on the fact that memory does not concern sterile representations of the past, but new activations of thought in the present, the thesis examines the various versions of the interpretation of memory and its relationship between the city, space and history, as well as the practices of management of the former, through art, which aim at the experiential experience of the past. The thesis looks at works of total design, which adorned the First Cemetery of Athens, with equal participation of the visual arts, philosophy of aesthetics and sometimes architectural synthesis. Each of them is a self-contained entity and at the same time an important case of modern creation, which was in meaningful and dynamic dialogue with place and time – both in the past and in the present.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	vi
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	vii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Μνήμη – Μνημείο – Ιστορική μνήμη.....	3
1.1: Μνήμη – Μνημείο.....	3
1.1.1: Μνήμη.....	3
1.1.2: Μνημείο.....	6
1.1.2.1: Ιστορική θεώρηση.....	6
1.1.2.2: Αισθητική θεώρηση.....	9
1.1.2.3: Πρακτική θεώρηση.....	11
1.1.2.4: Περιβαλλοντολογική θεώρηση.....	12
1.2: Ιστορική μνήμη.....	15
1.2.1: Φιλοσοφικές προσεγγίσεις της μνήμης.....	15
1.2.2: Προσδιορισμός/συσχέτιση ατομικής και συλλογικής μνήμης.....	18
1.2.3: Συλλογική μνήμη και συλλογική λήθη.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μνήμη και λήθη ως ένυλα σύνολα στον δημόσιο χώρο.....	24
2.1: Περί μνήμης στον δημόσιο χώρο.....	24
2.1.1: Η χωροποίηση της συλλογικής μνήμης: φυσικός και ψυχικός κόσμος.....	24
2.1.2: Ακούσια μνήμη και αισθήσεις του χώρου.....	26
2.2: Η μνήμη στην πόλη.....	30
2.2.1: Η εμπειρία της πόλης.....	30
2.2.2: Το «μνημείο» της πόλης.....	32
2.2.3: Η μνήμη στην ουτοπική πόλη.....	34
2.2.4: Η μνήμη στην πόλη του 20ού αιώνα.....	36
2.2.5: Η μνήμη στον δημόσιο χώρο.....	39
2.3: Τέχνη στον δημόσιο χώρο και το στίγμα της στον αστικό ιστό.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η περίπτωση του Α΄ Νεκροταφείου Αθηνών.....	45
3.1: Χωρικές και χρονικές συμπράξεις.....	45

3.2: Προς μια «ενεργό πολιτεία».....	48
3.3: Προς μια υπαίθρια γλυπτοθήκη.....	52
3.4: Προς μια «φιλελεύθερη» νεκρόπολη.....	55
3.5: Προς μια ρομαντική νεκρόπολη.....	57
3.6: Προς μια πολιτεία της λήθης.....	61
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	66
ΕΙΚΟΝΕΣ.....	71